

УДК 351.82

JEL CLASSIFICATION: O12

DOI: 10.35774/rarrpsu2020.25.056

Ігор ЩЕРБ

аспірант Донецького національного університету імені Василя Стуса

E-mail: i.shcherb@donnu.edu.ua

КЛЮЧОВІ МАРКЕРИ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. У статті обґрунтовано та доведено об'єктивну необхідність формування системи векторів оцінювання економічної безпеки з урахуванням трансформаційних викликів сучасності; визначені тренди економічної безпеки та їхні ключові маркери, що відображають сучасні трансформаційні процеси, а саме: економічні, технологічні, тренди в галузі освіти, соціально-політичні, демографічні та екологічні. Запропоновані тренди економічної безпеки відповідають сучасним економічним реаліям та розвивають положення концепції національної економічної безпеки з урахуванням нових зовнішньоекономічних і внутрішніх економічних і соціально-політичних умов, викликів і загроз функціонуванню національного господарства.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування трендів розвитку підходу до формування економічної безпеки держави та їх ключових маркерів, що відображають сучасні трансформаційні процеси, а саме: економічні, технологічні, тренди в галузі освіти, соціально-політичні, демографічні та екологічні.

Результат. В статті визначено, що протягом останнього десятиріччя активно розвивається та поширюється у застосуванні концепція ризик-орієнтованого підходу до формування системи економічної безпеки у тій чи іншій країні. В межах ризик-орієнтованого підходу оцінюють ризики та їх потенційні наслідки, будують системи протидії небезпеці саме та основі такого підходу. Особливістю ризик-орієнтованого підходу є те, що він враховує не тільки ймовірні загрози, але й здатність країни протидіяти таким загрозам, визначення її потенційної уразливості.

Доведено, що на сучасному етапі розвитку взаємозв'язки між національною безпекою та економікою зросли у міру збільшення глобалізації та економічної інтеграції за останні десятиліття. Для відкритих економік країн світу ці взаємозв'язки виявляються, як можливості та можливі загрози їх національній безпеці. Саме визначення «векторів ризиків» дозволяє виділити канали взаємодії між економічними факторами та національною безпекою.

Ключові слова: економічна безпека, трансформаційні процеси, внутрішні загрози, зовнішні загрози, ключові маркери.

Рис.:1, табл.:1, библи.:20

Igor SCHERB

KEY MARKERS OF COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

ABSTRACT

Introduction. The article substantiates and proves the objective necessity of forming a system of vectors for assessing economic security, taking into account the transformational challenges of our time; certain trends in economic security and their key markers, which reflect modern transformation processes, namely: economic, technological, educational trends, socio-political, demographic and environmental. The proposed trends in economic security correspond to modern economic realities and develop the provisions of the concept of national economic security, taking into account new external economic and internal economic and socio-political conditions, challenges and threats to the functioning of the national economy.

Goal. The goal of the article is to prepare trends in the approach to the formation of economic security of the state and their key signs that reflect modern transformation processes, namely: economic,

technological, trend areas of education, socio-political, demographic and environmental.

Results. *The article states that during the last decade is actively developing and applies to the application of a risk-oriented approach to the formation of a system of economic security in one country. Within the risk-oriented approach, risks and their potential consequences are constructed by the system of combating danger precisely and the basis of such an approach. The peculiarity of the risk-oriented approach is that it takes into account not only the likely threats, but also the ability of the country to counteract such threats, identifying its potential vulnerability.*

Relationships between national security and economics increased as globalization and economic integration increased in recent decades. For open economies of the world, these interconnections are manifested as opportunities and possible threats to their national security. It is the definition of "risks vectors" that allows the channels of interactions between economic factors and national security. Relationships between national security and economics increased as globalization and economic integration increased in recent decades. For open economies of the world, these interconnections are manifested as opportunities and possible threats to their national security. It is the definition of "risks vectors" that allows the channels of interactions between economic factors and national security.

Key words: *economic security, transformation processes, internal threats, external threats, key markers*

Fig.:1, tabl.:1, bibl.:20

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Процес економічного розвитку в Україні супроводжується глибокою соціально-економічною кризою, яка зумовила уповільнення суспільного розвитку. Комплекс проблем, пов'язаних із ринковими трансформаціями, поглиблюється такими економічними явищами, як дефіцит державного бюджету, інфляція, спад виробництва, безробіття та значне погіршення життя населення. Негативні економічні явища набувають ще більшого масштабу через відсутність науково обґрунтованої стратегії національного розвитку, основаної на економічно безпечних орієнтирах, що передбачає розроблення теоретичних засад і використання якісно нових наукових підходів до формування економічної безпеки держави.

Економічна безпека в умовах трансформаційних викликів сучасності є базовим чинником існування будь-якої суверенної держави, також як і розв'язання проблем її забезпечення для всіх суб'єктів державного управління. Сьогодні характер та перелік викликів і загроз національній економічній безпеці об'єктивно змінюється відповідно до зміни економічної та соціальної ситуації як ззовні, так і всередині держави.

Загроза є поєднанням факторів і умов, що виникають в процесі взаємодії різних об'єктів, які можуть негативно впливати на об'єкт безпеки. Фундаментальним поняттям у сфері гарантування безпеки є загроза. Економіка багатьох держав, особливо в останній час, схильна до впливу негативних чинників, що загрожують економічній безпеці держави. У цьому зв'язку головним завданням сьогодення є змістовне наповнення категорії «економічна безпека» з урахуванням тенденцій розвитку сучасного економічного середовища. Таким чином, розвиток теоретичних основ економічної безпеки та побудова на цій основі сучасних підходів до її оцінювання має важливе прикладне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуванню та змістовному наповненню поняття економічної безпеки присвячені праці вчених: О. Ареф'єва [1], І. Голіков [2], М. Зверяков [3], Г. Козаченко [4], Ю. Погорелов [4], О. Ляшенко [5], А. Мельник [6] І. Рекун [7], В. Франчук [8] та ін. Аналіз праць згаданих авторів свідчить про те, що економічна безпека держави характеризує певний її стан, за якого основні його складові перебувають у відповідних межах. Разом з тим, складові економічної безпеки повинні відображати ступінь відповідності трансформаційних процесів, сучасним реаліям і завданням її забезпечення. Отже, особливої актуальності набуває визначення основних ключових маркерів, що характеризують стан складових економічної безпеки держави.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування трендів розвитку підходу до формування економічної безпеки держави та їх ключових маркерів, що відображають сучасні трансформаційні

процеси, а саме: економічні, технологічні, тренди в галузі освіти, соціально-політичні, демографічні та екологічні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомі численні підходи, критерії визначення вітчизняних і зарубіжних учених щодо поняття «національно економічна безпека». Розглянемо деякі з них. Наприклад О. Ареф'єва вважає, що формування системи національної економічної безпеки є головною функцією кожної держави [1].

Тим часом, М. Зверяков розглядає безпеку як стан й основні тенденції розвитку безпосередньо захищеності пріоритетних інтересів суспільства і його структурних елементів від внутрішніх та зовнішніх загроз [3].

На думку І. Голікова економічна – це динамічна складова економічного розвитку, що адаптується до вимог сучасності [2].

Ляшенко О.М. характеризує економічну безпеку як здатність економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівні. При цьому автор підкреслює, що економічна безпека сприяє динамічному зростанню національної економіки та забезпечує конкурентоспроможність держави на зовнішніх та внутрішніх ринках, створюючи гарантії від різного роду загроз і втрат [5].

Протягом останнього десятиріччя активно розвивається та поширюється у застосуванні концепція ризик-орієнтованого підходу до формування системи економічної безпеки у тій чи іншій країні. Так, уряди Австралії, Канади, Німеччини, Швеції, Нідерландів визначають та оцінюють ризики та потенційні наслідки, будують системи протидії небезпеці саме на основі такого підходу [9-12]. Особливістю ризик-орієнтованого підходу є те, що він враховує не тільки ймовірні загрози, але й здатність країни протидіяти таким загрозам, визначення її потенційної уразливості (рис. 1).

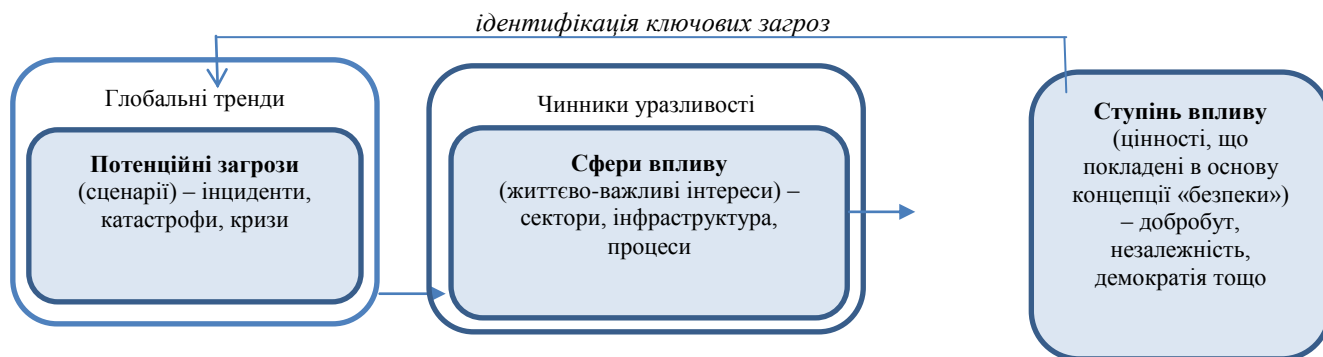

Рис. 1. Ризик-орієнтований підхід до визначення ключових загроз для економічної безпеки

Джерело: Побудовано на основі [20]

Потенційні загрози національній безпеці від економічних факторів доцільно представити за допомогою «векторів ризику» через які відбувається взаємодія між компонентами «економіки» та «національної безпеки» та забезпечується можливість продемонструвати різноманітні наслідки, які економіка та національна безпека мають один на одного.

Аналіз економічних загроз національній безпеці можна представити через призму захисту критичної інфраструктури, секторів та процесів, важливих для стійкого функціонування суспільства. «Вектори ризику» представляють засоби, за допомогою яких економічні змінні та події можуть впливати на критичну інфраструктуру, сектори та процеси та можуть загрожувати національній безпеці. До них слід віднести:

- право власності (за допомогою контролю та впливу) державними чи приватними суб'єктами критичної інфраструктури та секторів або володіння активами, що знаходяться у фізичній близькості від критичної інфраструктури та секторів;
- шпигунство та доступ до конфіденційної інформації;
- залежність від природних ресурсів та постачальників критично важливої сировини та енергії;

- залежність від постачальників для забезпечення та обслуговування критичної інфраструктури та процесів, посилена наявністю розриву у навичках та технологіях та відсутністю конкуренції, що може призвести до зменшення зусиль для забезпечення стійкості критичної інфраструктури, секторів та процесів;

- державне втручання через витрати, економічну політику та регулювання (або їх відсутність), які можуть мати сильний вплив на якість, доступність та стійкість критичної інфраструктури, секторів та процесів;

- корупція та шахрайство, які можуть підірвати стійкість критичної інфраструктури та потенційно створити можливості для зловмисників отримати фізичний або цифровий доступ до конфіденційних активів та інформації;

- соціально-економічна нерівність, що виникає внаслідок таких факторів, як економічна політика та неоліберальні ринкові сили, які можуть зменшити здатність громадян забезпечувати себе, а також ризикувати соціальними заворушеннями та внутрішньою нестабільністю, що становлять загрозу для критичної інфраструктури, секторів та процесів [20].

Отже, для формування системи економічної безпеки необхідно враховувати тренди розвитку її складових та ключові маркери, що характеризують трансформаційні процеси.

Безумовно система економічної безпеки не може формуватися сама собою, вона виникає і трансформується відповідно до функцій економічного зростання на кожному етапі суспільного розвитку. Змістовне наповнення складових економічної безпеки змінюється залежно від наявності внутрішніх і зовнішніх економічних умов.

Нарешті, очевидно, що в даних умовах особливого значення набуває завдання формування системи векторів оцінювання економічної безпеки з урахуванням знову створених соціальних і економічних умов.

Водночас оцінка рівня соціальних і економічних загроз для різних територіальних утворень буде істотно диференціюватися залежно від виробничої структури, природних умов, транспортної доступності, національних особливостей спеціалізації системи освіти, етнічних традицій та інших чинників, що впливають на адаптивність сприйняття економічної безпеки для даного конкретного регіону.

Перетворення даних показників у реально діючий інструмент визначення стану економічної безпеки потребуватиме доповнення вже розроблених критеріїв, щоб розширити і уточнити систему оцінок як економічної, так і соціальної ситуації:

Пандемія занурила світову економіку в найглибшу рецесію з часів Другої світової війни. Ослаблення фундаментальних чинників зростання призведе до різкого уповільнення зростання продуктивності праці та потенційних обсягів виробництва, яке вже мало місце до пандемії. В результаті можна очікувати тривалих втрат виробництва порівняно з очікуваннями до пандемії.

Судячи з досвіду, накопиченого після минулих рецесій, світова економіка наближається до десятиріччя, охопленого сповільненням зростання та повторюваними розчаруваннями в зростанні.

У розпал пандемії світова економіка пройшла нижчу точку кризи, і в провідних країнах світу почалося економічне зростання. Це зростання, як і криза, по-різному розвивалися в економіках США, ЄС і Китаю. Під час пандемії практично одночасно в усіх країнах відбулися стрибкоподібне зростання безробіття і спад виробництва. У країнах-членах ОЕСР безробіття підскочило з 5,2% в лютому до 8,5%, у квітні, в США – з 3,5%, в лютому до 14,4% в квітні 2020 р., в Китаї – з 5,3% в січні до 6,2% в лютому того же року. В 2020 р. (порівняно з 2019 р.) в країнах ОЕСР ВВП зменшився на 0,9% і на 10,9% відповідно; у США виріс на 0,3% і зменшився на 9,1%; в ЄС зменшився на 2,7% і 13,9%; в Китаї зменшився на 6,8% і збільшився на 3,2% [18].

Оскільки в Китаї почалося піднесення, і зростання в другому кварталі 2020 р, то в цілому за результатами 2020 р. він вийшов на позитивні темпи зростання – 2-3%. У США та Європі зростання почалося у третьому кварталі, але за підсумками року економіки цих країн не досягли докризового рівня [18].

Такі результати були обумовлені не тільки розвитком пандемії, а й (не меншою мірою) діями урядів. Заходи урядів були спрямовані на підтримку як зайнятості, так і виробництва. Головне питання у другій половині року: в якому обсязі та як довго уряди зможуть продовжувати цю

політику.

У європейських країнах, де була надана найбільша підтримка зайнятості, безробіття зростало і продовжує зростати дуже повільно і, найімовірніше, цей процес триватиме, що стане одним із факторів повільного виходу з кризи. В Європі уряди виплачують до 90% заробітної плати, за умови, що компанії не вдаватимуться до звільнень, на відміну від США, де виплачують великі компенсації тим, які втратили роботу. Так, у Німеччині з 3,6% в лютому 2020 р. безробіття збільшилося до 4,4% у липні, в Італії – з 9,4% до 9,7%, у Великобританії безробіття зберігалося на рівні 3,8%–3,9% протягом цього періоду [15].

Пандемія і зниження ВВП визначили спад світової торгівлі товарами і послугами, чому також сприяла торгова війна США та Китаю. Відповідно, економіки, в яких велика частка експорту в ВВП, виявилися уразливішими. У найсприятливішому становищі перебувають США, в яких співвідношення експорту товарів і послуг до ВВП в 2019 року становило 11,7%, у Китаї це співвідношення – 18,4%, в ЄС – 47,1% [13]. В Європі цей фактор не матиме такого негативного впливу на економічне зростання, як можна було б очікувати, тому що близько 60% європейської торгівлі – внутрішньо європейська торгівля, яка постраждала значно менше [18].

Найбільш постраждалими галузями у світі є туризм і транспорт. У провідних економіках світу частка цих галузей становить від 7% до 14% ВВП. Наприклад, в Японії частка цих галузей у ВВП – 7%, США – 8,6%, Великобританії – 9%, Німеччині – 9,1%, Китаї – 11,3%, Італії – 13%, Іспанії – 14,3%. Відновитися ці галузі можуть не раніше другого кварталу 2021 р.; відповідно буде загальмоване відновлення економік цих країн та світової економіки в цілому [14].

Таким чином, повне відновлення економік до передкризового рівня може відбутися у США в першій половині, а в європейських країнах – не раніше другої половини 2021 р. Відновлення економік залежить від ходу пандемії, рішень урядів, поведінки бізнесу і населення, з чого можна зробити висновок про високий ступінь невизначеності цього процесу.

Хоча тривалий економічний збиток є найімовірнішим результатом пандемії, не варто унеможлилювати сценарій, який передбачає вищі результати зростання. Пандемія може дати поштовх прориву в технологіях і політиці, які поліпшають довготермінові перспективи зростання.

Десятиліття, що передувало глобальній рецесії, викликаній пандемією, в 2020 році було відзначено стійким уповільненням зростання продуктивності та явним зниженням інвестиційної активності [19]. Ці зміни супроводжувалися уповільненням зростання потенційного обсягу виробництва, який можна підтримувати за повної зайнятості та використання виробничих потужностей. Пандемія посилила ці несприятливі тенденції. Надто висока невизначеність щодо перспектив зростання перешкоджала інвестиціям. Накопичення людського капіталу стримується переборами в освіті та повсюдним безробіттям. Порушення у глобальних ланцюжках постачання на ранніх стадіях пандемії можуть викликати переоцінку їх життєздатності. Стійкі зміни у поведінці споживачів, наприклад зниження попиту в сфері гостинності, подорожей, туризму і послуг, які передбачають особисте спілкування, може призвести до старіння деяких наявних існуючих капітальних активів [19].

Отже, необхідне формування нового імпульсу для основного зростання, який може бути забезпечений за рахунок реформ корпоративного управління та ділового середовища. Сильні інститути і сприятливий діловий клімат створюють передумови для прискореного зростання. Вони заохочують інвестиції та інновації приватного сектору встановленням надійних і забезпечених правовою санкцією прав власності, зведення до мінімуму ризику експропріації, зниження витрат на ведення бізнесу і заохочення участі в формальному секторі, де продуктивність, як правило, вища [19].

Ефективне управління також забезпечує конкурентоспроможні і гнучкі ринки з обмеженою концентрацією, ефективне регулювання надання державних послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту і громадську інфраструктуру.

Потенційні переваги реформ у цих сферах посилюються тим, що в багатьох країнах із ринком, що розвивається, і країнах, що розвиваються, слабкі інституції та управління залишаються суттєвою перешкодою для стійкого зростання інвестицій і продуктивності праці [19]. Відсутність права, безпечного та придатного до привласнення майна, корупція та злочинність, а також великий

неформальний сектор є серйозними обмеженнями у можливості приватних фірм інвестувати, вносити інновації та подолати розрив у продуктивності з країнами, в який високий рівень доходу.

Таким чином, уряди цих країн мають значні можливості зупинити або зменшити уповільнення продуктивності та потенційне зростання до зміцнення інституцій, зменшення корупції, усунення регуляторних бар'єрів для ведення бізнесу й підприємництва та забезпечення ефективного регулювання, що сприяє ефективній роботі конкурентних ринків.

Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне визначити п'ять типів трендів економічної безпеки та їх ключові маркери, що відображають сучасні трансформаційні процеси: економічні, технологічні, тренди в галузі освіти, соціально-політичні, демографічні та екологічні (табл. 1).

Таблиця 1

Тренди економічної безпеки держави та їх ключові маркери

Тренди	Ключові маркери
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> – поява нових професій; – зростання часткової зайнятості; – зниження економічних показників; – зростання некорпоративного сектору, зокрема розвиток free-lance та e-lance; – важливість для досягнення успіху на ринку праці не стільки професії, скільки конкретних навичок
Технологічні	<ul style="list-style-type: none"> – автоматизація; – роботизація; – розширення ІТ-сектору; – широке застосування штучного інтелекту
Тренди в галузі освіти	<ul style="list-style-type: none"> – нові технології навчання; – онлайн-освіта, розширення каналів; – доступу інформації (електронні бібліотеки); – онлайн-ресурси для додаткових занять; – трансформація ролі педагога
Соціально-політичні і демографічні	<ul style="list-style-type: none"> – зміни в галузі демографічних стратегій; – зміна способу життя; – зростання депресивних настроїв, невлаштованості в житті; – соціальна нерівність; – зростання ролі громадських ініціатив; – стагнація ключових політичних інститутів; – низька довіра до влади; – зростання радикальних поглядів, виникнення нових технологій виборчих систем.
Екологічні	<ul style="list-style-type: none"> – ризики екологічних загроз; – спільна відповідальність населення за збереження ресурсів планети; – скорочення ресурсної бази; – виникнення нового сектору економіки, пов'язаного з переробкою сміття

Джерело: запропонував автор

В основі визначення трендів економічної безпеки – виклики, що негативно впливають на економічну систему країни та обмежують економічні інтереси суспільства й кожної окремої особистості, створюють небезпеку для національних цінностей і національного способу життя.

До економічних викликів належать низькі темпи зростання економіки та продуктивності праці; безробіття. Як відповідь на економічні виклики розглядають, насамперед, компетенції, тобто людський капітал. Окрім того, варто зазначити, що економічний розвиток неможливий без прогресу в соціальній сфері, а це свідчить про необхідність інтеграції соціальної та економічної політики для

досягнення стійкого зростання.

Технологічні виклики характерні технологічним відставанням, обмеженням доступу до нових технологій і труднощами їх використання, загрозами безпеки, охоплюючи захист даних. Важливість технологічних викликів велика, оскільки саме розвиток інновацій веде до змін в економіці та соціальному житті. За прогнозами, до 2025 р. комп'ютери зможуть виконувати роботу 140 мільйонів фахівців інтелектуальної праці [19]. Прямий наслідок цього – зникнення ряду професій і виробничих процесів. Технологічні виклики також стосуються проблем непередбачуваності та невизначеності середовища: технології розвиваються дуже швидко, що робить украй складним адаптацію до відповідних змін з боку окремого індивіда, компаній і держави в цілому. Саме труднощі, пов'язані з ефективним використанням наявних та перспективних технологій у межах наявних бізнес-процесів, стають ключовим обмеженням соціально-економічного розвитку.

Технологічна невизначеність – виклик, що змінює уявлення про суспільний розвиток, пропонуючи абсолютно нову парадигму, у якій у центрі всіх трансформацій перебуває людина.

Соціальні та політичні виклики у більшості випадків розглядають як безпосередньо пов'язані з економічними й технологічними і часом перші навіть впливають на них [5].

У свою чергу, екологічні тренди, виявлені раніше як окрема категорія, в частині викликів виявилися «приховані» соціальними факторами.

Економіка залишається однією з головних тем світового порядку, проте змінюється тональність. Якщо до пандемії фокус уваги був спрямований на проблему економічної стагнації (гальмування темпів зростання), то період після пандемії, згідно з експертними прогнозами, стане етапом найсильнішої рецесії економіки: весняний прогноз глави Єврокомісії оцінює економічний спад в 7,7%, при цьому зниження порівняно з 2019 р. становить в ЄС уже 3%. [8].

Окрім того, перші місяці після початку пандемії показали, що на передній план виходять проблематика платформної зайнятості та пов'язані з нею запити на навички, а раніше ця тематика була вторинною для систем освіти. Платформна зайнятість приводить до принципово нових запитів стосовно людського капіталу.

Зокрема, підвищується потреба в розвитку агентських характеристик, у тому числі здатності не тільки вбудовуватися в наявні структури, а й формувати нові.

Технологічні тренди, зокрема, цифрові технології – найчастіше єдине рішення для отримання багатьох послуг (покупка продуктів, доставка ліків), а також можливість для збереження бізнесу (перехід на платформні рішення). При цьому експерти фіксують нерівність у використанні технологій: населення значно диференційовано за рівнем доступу до інтернету і навиків його використання, багато людей опинилися без відповідних благ, особливо можливості онлайн-навчання. Щодо термінового переведення бізнесу на онлайн-платформи (це один з головних викликів пандемії), а також розширення сектору віддаленої роботи в цілому, то експерти прогнозують посилення цього тренду в сучасних реаліях [16].

Пандемія показала: проблема не тільки в тому, що суспільство не встигає підлаштуватися під темпи розвитку технологій, а й навпаки – радикальні зміни в суспільному житті, наприклад, переведення освіти у дистанційний формат, вимагають швидких технологічних рішень [19].

У нових умовах економічної реальності неминуче змінюються кількісно і якісно стандарти споживання, умови життя і критерії економічної безпеки.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, взаємозв'язки між національною безпекою та економікою зросли у міру збільшення глобалізації та економічної інтеграції за останні десятиліття. Для відкритих економік країн світу ці взаємозв'язки виявляються, як можливості та можливі загрози їх національній безпеці. Саме визначення «векторів ризиків» дозволяє виділити канали взаємодій між економічними факторами та національною безпекою.

Конвергенція положень концепції національної економічної безпеки та особливостей сучасних трансформаційних процесів стає підґрунтям до визначення трендів економічної безпеки та їх ключових маркерів, які враховують виклики і загрози функціонуванню національного господарства, а також формують стратегічний вектор управлінського впливу з боку держави на забезпечення її сталого розвитку в довгостроковій перспективі.

Література

1. Ареф'єва О. В. Інноваційні імперативи формування економічної безпеки машинобудівних підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2014. Вип. 50. С. 132-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_2014_50_21.
2. Голіков І. В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 309-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2014_1_47.
3. Звер'язков М.І. Глобалізація і деіндустріалізація: зміст, суперечності та способи їх розв'язання. *Економіка України*. 2017. №11. С.3-16.
4. Козаченко Г.В. Погорелов Ю.С. Про деякі проблеми у сучасній економічній безпекології. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2015. № 3(55). С.8-18.
5. Ляшенко О. М. Пірамідальне оцінювання ієрархії економічної безпеки. *Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці наук.-практ. семінару з міжнародною участю (21-22 жовт. 2010) відп. ред. Письменний Є. М., Караєва Н. В., Черкаси: вид. Чабаненко Ю. А., 2010. 406 с.*
6. Мельник А. Ф. Сучасні виклики регіонального розвитку: загрози економічній безпеці. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Вип. 1. С. 39-51.
7. Рекурн І. Економічна безпека як об'єктивне явище ринкової економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. Випуск 12. Частина 2. 2015. С.108-112.*
8. Франчук В.І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія, Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Л., 2010. с.27
9. Australian Government. Strong and Secure: A Strategy for Australia's National Security. 2013. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/167267/Australia%20A%20Strategy%20for%20National%20Security.pdf> (дата звернення: 25.01.2021).
10. German Federal Government. White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr. 2016. URL: <https://issat.dcaf.ch/Learn/Resource-Library/Other-Documents/The-2016-German-White-Paper-Strategic-Review-and-Way-Ahead#:~:text=The%20White%20Paper%20on%20Security,and%20measures%20of%20our%20country>. (дата звернення: 25.01.2021).
11. Government Offices of Sweden. National Security Strategy. 2017. URL: <https://www.government.se/4aa5de/contentassets/0e04164d7eed462aa511ab03c890372e/national-security-strategy.pdf>. (дата звернення: 25.01.2021).
12. Public Safety Canada. Securing an open society: Canada's National Security Policy. 2015. URL: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrtr/scrng-en.aspx> (дата звернення: 25.01.2021).
13. Addressing climate change in a post-pandemic world URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/sustainability/our-insights/addressingclimate-change-in-a-post-pandemic-world> (дата звернення: 25.01.2021).
14. Altig, D., S. R. Baker, J. M. Barrero, N. Bloom, P. Bunn, S. Chen, S. J. Davis, J. Leather, B. H. Meyer, E. Mihaylov, P. Mizen, N. B. Parker, T. Renault, P. Smietanka, and G. Thwaites. 2020. "Economic Uncertainty before and during the COVID-19 Pandemic." NBER Working Paper 27418, National Bureau of Economic Research, Cambridge.
15. Cirera, X., M. Cruz, E. Davies, A. Grover, L. Iacovone, J. E. L. Cordova, D. Medvedev, F. O. Maduko, G. Nayyar, S. Reyes, and J. Torres. 2020. "Policies to Support Businesses Through the Covid-19 Shock: A Firm-Level Perspective." World Bank, Mimeo.
16. Caoimhe T. Trust in governments surges during pandemic alongside health fears URL: <https://www.sharecast.com/news/international-economic/trust-in-governments-surges-during-pandemic-a-s-health-fears-also-rise--7467794.html> (дата звернення: 25.01.2021).
17. Cusolito, A. P., D. Lederman, and J. Pena. 2020. The Effects of Digital-Technology Adoption on Productivity and Factor Demand: Firm-Level Evidence from Developing Countries. Policy Research Working Paper 9333. World Bank, Washington, DC.

18. World Bank. 2020d. Global Economic Prospects: Pandemic, Recession: The Global Economy in Crisis. January. Washington, DC: World Bank.

19. Spring 2020 Economic Forecast: A deep and uneven recession, an uncertain recovery URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_799 (дата звернення: 25.01.2021).

20. Retter L, Frinking E., Hoorens S. Relationships between the economy and national security. Analysis and considerations for economic security policy in the Netherlands URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4287.html (дата звернення: 28.01.2021).

References

1. Aref'yeva O. V. (2014) Innovacijni imperativi formuvannya ekonomichnoyi bezpeki mashinobudivnih pidpriemstv [Innovative imperatives for the formation of economic security of machine-building enterprises]. *Problemi sistemnogo pidhodu v ekonomici – Problems of system approach in economy*. 50, 132–142. [in Ukrainian].

2. Golikov I. V. (2014) Sutnist ta evolyuciya ponyattya ekonomichna bezpeka [The essence and evolution of the concept of economic security]. *Problemi ekonomiki [Problems of the economy]*. 1, 309–314. [in Ukrainian].

3. Zvyeryakov M.I. (2017) Globalizaciya i deindustrializaciya: zmist, superechnosti ta sposobi yih rozv'yazannya [Globalization and deindustrialization: content, contradictions and ways to solve them]. *Ekonomika Ukrayini – Economy of Ukraine*. 11, 3–16. [in Ukrainian].

4. Kozachenko G.V. (2015) Pro deyaki problemi u suchasnij ekonomichnij bezpekologiyi [About some problems in modern economic security]. *Upravlinnya proektami ta rozvitok virobnictva – Project management and production development*. (55), 8–18. [in Ukrainian].

5. Lyashenko O. M. (2010) Piramidalne ocynuvannya iyerarhiyi ekonomichnoyi bezpeki [Pyramidal assessment of the hierarchy of economic security]. *Ekonomichna bezpeka derzhavi i naukovo-tehnologichni aspekti yiyi zabezpechennya: praci nauk.-prakt. seminaru z mizhnarodnoyu uchastyu – Economic security of the state and scientific and technological aspects of its provision: works of scientific practice. Seminar with international participation*. [in Ukrainian].

6. Melnik A. F. (2017) Suchasni vikliki regionalnogo rozvitku: zagrozi ekonomichnij bezpeci [Modern challenges of regional development: threats to economic security]. *Visnik Ternopil'skogo nacionalnogo ekonomichnogo universitetu – Bulletin of Ternopil National Economic University*. 1, 39-51. [in Ukrainian].

7. Rekun I. (2015) Ekonomichna bezpeka yak ob'yektivne yavishe rinkovoyi ekonomiki [Economic security as an objective phenomenon of a market economy]. *Naukovij visnik Herson'skogo derzhavnogo universitetu. Seriya Ekonomichni nauki – Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic Sciences Series*. 12 (2), 108–112. [in Ukrainian].

8. Franchuk V.I. Osoblivosti organizaciyi sistemi ekonomichnoyi bezpeki vitchiznyanih akcionernih tovaristv v umovah transformacijnoyi ekonomiki: monografiya [Features of the organization of the system of economic security of domestic joint-stock companies in the conditions of transformational economy] Lviv. derzh. un-t vnutr. Sprav, 27. [in Ukrainian].

9. Australian Government. Strong and Secure: A Strategy for Australia's National Security. (2013) Retrieved from: <https://www.files.ethz.ch/isn/167267/Australia%20A%20Strategy%20for%20National%20Security.pdf>.

10. German Federal Government. White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr. (2016) Retrieved from: <https://issat.dcaf.ch/Learn/Resource-Library/Other-Documents/The-2016-German-White-Paper-Strategic-Review-and-Way-Ahead#:~:text=The%20White%20Paper%20on%20Security,and%20measures%20of%20our%20country>.

11. Government Offices of Sweden. National Security Strategy. (2017) Retrieved from: <https://www.government.se/4aa5de/contentassets/0e04164d7eed462aa511ab03c890372e/national-security-strategy.pdf>.

12. Public Safety Canada. Securing an open society: Canada's National Security Policy. (2015) Retrieved from: <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/ntnl-scrtr/scrng-en.aspx>

13. Addressing climate change in a post-pandemic world. Retrieved from: <https://www.mckinsey.com/business-functions/sustainability/our-insights/addressingclimate-change-in-a-post-pandemic-world>.

14. Altig, D., S. R. Baker, J. M. Barrero, N. Bloom, P. Bunn, S. Chen, S. J. Davis, J. Leather, B. H. Meyer, E. Mihaylov, P. Mizen, N. B. Parker, T. Renault, P. Smietanka, and G. Thwaites. (2020) “Economic Uncertainty before and during the COVID-19 Pandemic.” NBER Working Paper 27418, National Bureau of Economic Research, Cambridge.

15. Cirera, X., M. Cruz, E. Davies, A. Grover, L. Iacovone, J. E. L. Cordova, D. Medvedev, F. O. Maduko, G. Nayyar, S. Reyes, and J. Torres. (2020) Policies to Support Businesses Through the Covid-19 Shock: A Firm-Level Perspective. World Bank, Mimeo.

16. Caoimhe T. (2020) Trust in governments surges during pandemic alongside health fears. Retrieved from: <https://www.sharecast.com/news/international-economic/trust-in-governments-surges-during-pandemic-as-health-fears-also-rise--7467794.html>

17. Cusolito, A. P., D. Lederman, and J. Pena. (2020) “The Effects of Digital-Technology Adoption on Productivity and Factor Demand: Firm-Level Evidence from Developing Countries.” Policy Research Working Paper 9333. World Bank, Washington, DC.

18. World Bank. (2020) Global Economic Prospects: Pandemic, Recession: The Global Economy in Crisis. January. Washington, DC: World Bank.

19. Spring 2020 Economic Forecast: A deep and uneven recession, an uncertain recovery Retrieved from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_799

20. Retter L, Frinking E., Hoorens S. (2020) Relationships between the economy and national security. Analysis and considerations for economic security policy in the Netherlands Retrieved from: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4287.html.

Статтю отримано 17 листопада 2020 року
Article received November 17, 2020